

Prof.dr hab. Urszula Kalina-Prasznic

Wyższa Szkoła Prawa we Wrocławiu

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej mgr. Daniela Szalkiewicza pt. „Wpłata, podział i wypłata środków z otwartego funduszu emerytalnego” (ss.245)

- I. Wybór tematu
- II. Metoda badawcza
- III. Treść pracy
- IV. Bibliografia
- V. Streszczenie
Konkluzje

I. WYBÓR TEMATU.

Tematem pracy są prawne i praktyczne aspekty funkcjonowania otwartych funduszy emerytalnych (dalej OFE) w zakresie wpłaty, wypłaty i podziału zgromadzonych środków z tytułu ubezpieczenia emerytalnego. Zagadnienia te budzą wiele kontrowersji zwłaszcza w warunkach niestabilnego prawa, gdy nowelizacje dotyczące tzw. filaru kapitałowego, wprowadzając rozwiązania fragmentaryczne burzą logikę systemu ubezpieczenia emerytalnego.

Podjmując taki temat rozprawy Autor wskazuje na liczne luki w prawie ubezpieczenia emerytalnego oraz niekonsekwencje Ustawodawcy, które rodzą sytuacje wymagające rozstrzygnięć skutkujących niejednorodną praktyką oddziałów ZUS, często pozostającą w sprzeczności z także niejednorodną linią orzecznictwa judykatury.

Wybór tematu wiązał się ze znacznym ryzykiem jego dezaktualizacji w warunkach niepewności odnośnie kierunków dalszego „reformowania OFE”. Należy jednak podzielić przekonanie Autora, że „nawet ewentualna i niepewna likwidacja OFE nie sprawi automatycznie, że problemy zaprezentowane w niniejszej pracy ulegną dezaktualizacji” (s.228). Zdaniem recenzentki szczegółowe analizy, zwłaszcza odnoszące się do długookresowych skutków działalności segmentu kapitałowego będą miały istotny walor zarówno teoretyczny jak i praktyczny także w przyszłości.

W tym miejscu pragnę zasugerować modyfikację tytułu rozprawy (gdyby miała zostać opublikowana), który jest zbyt wąski w odniesieniu do treści. Zakres poruszanych

zagadnień, uwzględnionych w Spisie treści obejmuje problematykę nieuwzględnioną w tytule rozprawy, zawężonym do otwartych funduszy emerytalnych.

Tymczasem w pracy analizowany jest także problem środków gromadzonych na subkontach w ZUS, które stanowią część tzw. II filaru. Tytuł powinien więc brzmieć „Wpłata, podział i wypłata środków gromadzonych w otwartych funduszach emerytalnych i na subkontach” lub „Wpłata, podział i wypłata środków zgromadzonych w segmencie kapitałowym ubezpieczenia emerytalnego”.

II. METODA BADAWCZA

Podstawową metodą badawczą przyjętą w pracy jest metoda dogmatyczno-prawna, bazująca na analizie obowiązujących przepisów i zasad prawnych. Uzupełniający charakter mają metody: porównawcza i historyczno-prawna.

W pracy wykorzystano także dokumenty i opracowania Banku Światowego, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Komisji Nadzoru Finansowego, instytucji resortowych. Źródła te stanowią materiał ilustracyjny dla omawianych zagadnień.

Praca wzbogacona jest schematami i wykresami opracowanymi przez Autora, w większości w oparciu o zgromadzone przez Niego dane, co do teoretycznego charakteru doktoratu wprowadza elementy empiryczne, nieczęsto występujące w rozprawach z zakresu prawa, a mieszczące się w nurcie ekonomicznej analizy prawa.

Mankamentem jest brak wykazu owych schematów i wykresów na końcu pracy oraz uwzględnienia go w „Spisie treści”.

III. TREŚĆ PRACY

1. Uwagi ogólne.

Praca składa się z trzech rozdziałów, podzielonych na mniejsze jednostki redakcyjne (punkty i podpunkty), streszczenia po polsku i w języku angielskim, wstępu, zakończenia, spisu treści oraz bibliografii. Przedmiotem rozprawy jest analiza wpłat środków do OFE (rozdział I) oraz wypłat środków zgromadzonych w OFE (rozdział II i III). Uwzględniony w tytule „podział środków” nie został wyodrębniony w formie rozdziału i stanowi część treści rozdziału II (pkt.pkt. 2.6, 2.7, 2.9) oraz rozdziału III (pkt 3.3.7). Konstrukcja pracy zyskałaby na przejrzystości gdyby Autor zgodnie z tytułem wyodrębnił rozdział poświęcony „dziedziczeniu i podziałowi środków zgromadzonych” w tzw. II filarze, tj. na rachunkach OFE i subkontach w ZUS. Autorowi łatwiej byłoby wówczas wykazać niekonsekwencje Ustawodawcy w uregulowaniu tych kwestii oraz wskazać na trudności interpretacyjne odnośnie skutków tych regulacji w praktyce instytucji ubezpieczenia społecznego i funduszy emerytalnych.

Zarówno w „Streszczeniu” jak i we „Wstępie” Autor nie zdefiniował celu pracy, ani szczegółowych hipotez badawczych. Trudno bowiem za takie uznać „pogłębioną analizę prawnych i praktycznych aspektów funkcjonowania OFE w zakresie wpłaty, wypłaty i podziału środków” (s.3) bez wskazania jej celu i zamierzeń Autora w zakresie doboru metody badawczej, zakresu i charakteru źródeł, horyzontu czasowego pracy.

2. Rozdział I. Wpłata środków do OFE (ss.18-78)

Rozdział I został podzielony na 10 części, w tym pkt. 1.1 – 1.5 mają charakter ogólny, pkt 1.6 – 1.9 mają charakter szczegółowy, pkt 10 zawiera podsumowanie. W części ogólnej Autor omawia kwestie związane z posiadaniem tytułu do uiszczania składek emerytalnych, uzyskaniem członkostwa w OFE, istotą „składki kapitałowej” oraz pobieraniem opłat od składki emerytalnej na poszczególnych etapach jej przekazywania. Omówienie ma charakter opisowy i sprawozdawczy, stanowi wprowadzenie do dalszych rozważań. Tym bardziej wyraźnie zabrakło w nim chociażby krótkiego, uporządkowanego przedstawienia etapów „reformowania reformy” II filaru, czyli wielokrotnej modyfikacji regulacji prawnej dotyczącej funkcjonowania OFE w systemie emerytalnym.

Autor nie uwzględnia ustaw nowelizujących w Bibliografii (w tekście pojawiają się niekiedy w przypisach), a w odniesieniu do podstawowego aktu prawnego tj. ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych nie powołuje tekstu jednolitego (2017) tylko niejako ahistorycznie tekst pierwotny (1997), gdy tymczasem we „Wstępie” zaznaczył, że stan prawny, literaturę i orzecznictwo uwzględniono na 31 maja 2018 r.

W tej części rozdziału pewne fragmenty będące w istocie powtórzeniem ustawy można by wyeliminować. Np. takstatywne wyliczenie osób podlegających obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu stanowiące treść art. 6, 6a, 6b ustawy z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (ss. 19-21).

Część szczegółowa rozdziału I (pkt.pkt.1.6-1.9) poświęcona jest problematyce opłacania składki na ubezpieczenie emerytalne za osoby korzystające z uprawnień socjalnych. Autor analizuje to zagadnienie w odniesieniu do trzech kategorii ubezpieczonych, tj. osób: rezygnujących z zatrudnienia w związku ze sprawowaniem opieki nad chorym członkiem rodziny (ss.40-52), pobierających zasiłek macierzyński (ss. 53 -63) oraz bezrobotnych (ss.64-74). Każdy punkt ma jednolitą strukturę treści obejmującą: założenia ogólne, składkę na ubezpieczenie społeczne, przepływ środków do OFE oraz wnioski. Takie usystematyzowanie rozważań pozwala czytelnikowi dostrzec specyfikę rozwiązań szczegółowych oraz zróżnicowanie uregulowań odnoszących się do wymienionych kategorii ubezpieczonych i przedmiotu ochrony.

Za szczególnie trafne należy uznać konkluzje Autora na temat przepływu środków publicznych do ZUS i OFE w powyższych tytułach ubezpieczenia, w kontekście realizacji funkcji opiekuńczej (i redystrybucyjnej) państwa. Jego zdaniem, składka za ubezpieczonych korzystających z uprawnień socjalnych, finansowana z budżetu państwa, funduszu celowego lub inne podmioty niż ubezpieczeni lub płatnicy, powinna w całości być wnoszona

na konto indywidualne lub subkonto prowadzone dla tych osób w ZUS. Postuluje tym samym wyeliminowanie możliwości odprowadzania części takiej składki na rachunek w otwartym funduszu emerytalnym.

3. Rozdział II. Wypłata środków z OFE na rzecz podmiotów innych niż członek OFE (ss.79 - 149).

Problematyka rozdziału II wykracza poza jego tytuł, który powinien brzmieć następująco : „Wypłata środków zgromadzonych na rachunkach w OFE i na subkontach na rzecz podmiotów innych niż członek OFE”.

Treść rozdziału została podzielona na 10 części w tym 9 merytorycznych oraz podsumowanie. Tak „rozdrobiona” struktura nie sprzyja jasności wyводу i nie ukazuje zróżnicowanej rangi poruszanych problemów. Należałoby rozważyć podział rozdziału na dwie części: dotyczącą wypłat w związku z rozwodem, rozwiązaniem lub unieważnieniem małżeństwa członka OFE oraz dotyczącą wypłat po śmierci członka OFE. Każda z tych części może zawierać mniejsze wyodrębnione jednostki redakcyjne.

W rozdziale II istotne znaczenie ma analiza zróżnicowania sytuacji małżonków w zakresie włączenia do majątku wspólnego składek przekazywanych na rachunek ubezpieczonego w OFE i/lub na subkonto, w zależności od wieku małżonków. Jest to problem rodzący skutki prawne nieprzewidziane przez Ustawodawcę i nie dostrzegane przez doktrynę.

Autor wskazuje 10 możliwych (modelowych) sytuacji, gdy w zależności od daty urodzenia współmałżonków (w konsekwencji podlegania różnym reżimom ubezpieczenia emerytalnego) Ustawodawca umożliwił określonej grupie ubezpieczonych decydować jednostronnie o składniku majątkowym (środki zgromadzone w OFE i na subkoncie), który wchodzi /lub nie/ do majątku wspólnego małżonków, co należy uznać za rozwiązanie bezprecedensowe w polskim reżimie prawnym, a innej grupie ubezpieczonych stworzył możliwość wyłączenia z majątku wspólnoty małżeńskiej składek odprowadzanych do II filaru tylko przez zawarcie małżeńskiej umowy majątkowej.

Istotny walor zarówno teoretyczny, jak i praktyczny ma także analiza sytuacji osób, którym zostanie „przymusowo” założony rachunek w OFE, mimo że Ustawodawca wcześniej wyłączył je z uczestnictwa w OFE ze względu na wiek (urodzeni przed 1 stycznia 1949 r.), charakter działalności zarobkowej (służby mundurowe, prokuratorzy, sędziowie, rolnicy) lub własny wybór. Założenie „przymusowych” rachunków stwarza bowiem możliwość przetransferowana tym osobom połowy środków zgromadzonych przez współmałżonka - członka OFE, np. po rozwodzie. Środki zgromadzone na tych rachunkach w OFE będą tam przechowywane do momentu wskazanego w ustawie, a następnie wypłacone w formie jednorazowego świadczenia lub przekazane na dochody budżetu państwa. Zdaniem Autora rozwiązanie to wzbudza wątpliwości, z punktu widzenia realizacji ochronnego celu zabezpieczenia społecznego.

W rozdziale tym Doktorant omawia zagadnienia niezwykle kontrowersyjne w kontekście paradygmatów ubezpieczenia społecznego, a związane z podziałem i wypłatą

środków zgromadzonych na rachunku w OFE i na subkoncie na rzecz uprawnionych, w przypadku śmierci członka funduszu, w sytuacji niekompletnej lub nieaktualnej dokumentacji.

Braki te mogą wstrzymać lub uniemożliwić dokonanie prawidłowego podziału i wypłaty środków. Ustawodawca nie uregulował tych kwestii, a liczne wątpliwości budzi zakładanie wówczas przez PTE tzw. rezerw na poczet przyszłych świadczeń dla osób, z którymi nie udało się dotychczas nawiązać kontaktów w celu uzupełnienia (zaktualizowania) dokumentacji, co uniemożliwia wypłatę należnych im świadczeń. Zdaniem Autora praktyka zakładania bezterminowych rezerw nie znajduje podstawy ustawowej i należy ją uznać za działanie bezprawne.

4. Rozdział III. Wypłata środków gromadzonych w OFE w związku z osiągnięciem wieku lub nabyciem uprawnień emerytalnych (ss.150-220).

Rozdział podzielony jest na pięć części. W trzech częściach wyodrębniono mniejsze jednostki redakcyjne. Autor omawia zmianę zasad wypłaty środków zgromadzonych w II filarze, wskazuje na ich doraźny charakter i pozaubezpieczeniowe motywy. Szczegółowo analizuje mechanizm tzw. suwaka bezpieczeństwa, konstrukcję okresowej emerytury kapitałowej oraz sytuacje, w których środki zgromadzone na rachunkach w OFE przekazywane są na dochody budżetu państwa.

Autor wskazuje na formalne uzasadnienie dla stopniowego (10-letniego) transferowania środków z rachunku członka OFE na jego subkonto w ZUS, który to mechanizm ma na celu zabezpieczenie ich przed ryzykiem tzw. złej daty. Jednak za nieracjonalne uznaje wprowadzenie do tego rozwiązania automatyzmu uruchomienia transferu, zawsze co roku, na 10 lat przed osiągnięciem przez ubezpieczonego wieku emerytalnego.

Zdaniem Autora bardziej racjonalne byłoby skrócenie okresu stopniowego transferowania środków do 8 lat (8-10 lat trwa klasyczny czterofazowy cykl koniunkturalny Juglara) lub uzależnienie transferu od aktualnej koniunktury gospodarczej i cyklu gospodarczego, tak aby zmaksymalizować korzyści z inwestycji. Wg recenzentki trudno wyobrazić sobie śledzenie przez instytucje ubezpieczenia emerytalnego wahań poziomu koniunktury rynkowej w celu podjęcia decyzji o momencie transferu środków. Po pierwsze, byłyby to zawsze decyzje ex post, a nie ex ante. Po drugie, współczesne rynki kapitałowe nie funkcjonują wg teoretycznych modeli cykli koniunkturalnych, w następstwie czego m.in. giełdy nie pełnią już roli „barometru” sytuacji gospodarczych, a ich działanie bliższe jest mechanizmowi kasyna.

Wątpliwości budzi także pogląd Autora, że mechanizm suwaka bezpieczeństwa osłabił odporność systemu emerytalnego na zagrożenia, którym miał przeciwdziałać segment kapitałowy zarządzany przez prywatne podmioty (s.164). Suwak bezpieczeństwa jest bowiem mechanizmem ochraniającym kapitał emerytalny przed ryzykiem rynkowym i niemożliwymi do przewidzenia załamaniem na rynkach finansowych, a więc wzmacnia element ubezpieczeniowy systemu.

Kolejnym zagadnieniem analizowanym w rozdziale III jest okresowa emerytura kapitałowa. Autor trafnie ocenia, że „możliwość przyznania okresowej emerytury kobietom jest pochodną odmiennego uregulowania wieku emerytalnego dla kobiet i mężczyzn, co w konsekwencji orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z 15.06.2010 r. nie narusza zakazu dyskryminacji wyrażonej w Konstytucji. Natomiast nazwę tego świadczenia uznaje za nieprawidłową i myłą.

Godny aprobaty jest wniosek de lege ferenda aby regulacja okresowej emerytury kapitałowej została włączona do ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczenia Społecznego (np. w odrębnym rozdziale), gdyż przemawia za tym podobieństwo unormowania okresowej emerytury kapitałowej do emerytury w wieku powszechnym.

W rozdziale III omówiono ponadto problematykę przekazania środków zgromadzonych na rachunku w OFE na dochody budżetu państwa. Autor wnikliwie analizuje możliwe sytuacje uregulowane w art. 111a ustawy o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych. Przepis ten pierwotnie odnosił się do sytuacji prawnej żołnierzy, stopniowo obejmowano nim kolejne grupy członków OFE, co znajduje wyraz w autorskim wykazie w ppkt.3.4.2 (ss.205-206) rozprawy. Analiza zakresu podmiotowego art. 111a oraz skutków przekazania środków zgromadzonych w OFE na dochody budżetu państwa ma - zdaniem recenzentki - walory, które trudno przecenić.

Autor koncentruje uwagę na konsekwencji złożenia przez ubezpieczonego oświadczenia o przekazaniu środków na dochody budżetu państwa, gdyż ono ma w zasadzie charakter nieodwracalny i może być cofnięte jedynie do czasu uprawomocnienia się decyzji przyznającej tej osobie świadczenia emerytalne na warunkach innych (korzystniejszych) niż powszechnych.

Rozdział III zamyka podsumowanie wcześniejszych rozważań istotnych dla koncepcji pracy. Po pierwsze, Autor podważa racjonalność konstrukcji suwaka bezpieczeństwa z punktu widzenia jego efektywności ubezpieczeniowej. Trudno zgodzić się z taką argumentacją gdyż, ma ona na celu jedynie wsparcie „rynkowo-kapitałowego” odniesienia się do OFE, tymczasem suwak bezpieczeństwa osłabia ryzyko rynkowe gromadzenia środków a wzmacnia element ubezpieczeniowy (pewność, przewidywalność, gwarancja świadczenia).

Po drugie, Autor postuluje zastąpienie mechanizmu suwaka bezpieczeństwa wielofundusową strukturą segmentu kapitałowego. Rozwiązanie takie było przewidziane w pierwotnym wariantcie organizacji otwartych funduszy emerytalnych, który nie wszedł w życie m.in. z powodu wysokich kosztów, stopnia skomplikowania oraz niedorozwoju rynku kapitałowego w Polsce. Trudno obecnie przewidzieć, czy postulat wielofundusowej struktury II filaru nie zostanie w jakiejś formie wykorzystany przy dalszej, ewentualnej „reformie reformy”.

Po trzecie, za w pełni uzasadniony należy uznać postulat Autora odnośnie likwidacji okresowej emerytury kapitałowej w obecnej formie i zastąpienie jej „dodatkiem emerytalnym z subkonta” uregulowanym w ustawie o emeryturach i rentach z FUS.

Przemawiają za tym: ograniczony zakres podmiotowy świadczenia, jego niska kwota oraz zanikający charakter.

5. Zakończenie (ss.221-228)

Zakończenie składa się z dwóch niewyodrębnionych redakcyjnie części. W pierwszej Autor wskazuje na niekonsekwencje systemowe Ustawodawcy oraz luki w prawie i wynikające stąd skutki. W drugiej części, odnosi się do długofalowych skutków obowiązujących obecnie mechanizmów gromadzenia, podziału i wypłat środków zgromadzonych w II filarze w sytuacji likwidacji otwartych funduszy emerytalnych.

Zakończenie stanowi podsumowanie wcześniejszych analiz, którym nadano formę wniosków i postulatów do lege ferenda. Za szczególnie znaczące dla stosowania prawa ubezpieczenia społecznego – zdaniem recenzentki – należałoby uznać ustalenia, w których Autor:

1. wskazuje niekonsekwencje Ustawodawcy dotyczące regulacji podziału zgromadzonych w II filarze środków, wynikające z sytuacji osobistej ubezpieczonego,
2. za niezasadne uznaje zaliczanie środków zgromadzonych na rachunkach członkowskich w OFE i subkontach do małżeńskiego majątku wspólnego,
3. pokazuje konsekwencje braku obowiązków w zakresie poinformowania otwartego funduszu emerytalnego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych o śmierci członka OFE,
4. krytykuje instytucje dziedziczenia środków zgromadzonych w II filarze i wypłaty w gotowiznie.

Sposób formułowania wniosków krytycznych oraz propozycji de lege ferenda wskazują na dociekliwość badawczą mgr. Daniela Szalkiewicza i umiejętność dostrzegania problemów poznawczo istotnych. Jednocześnie w odniesieniu do analizowanych zagadnień wyraża własne poglądy, niekiedy polemiczne, co zawsze jest prawem Autora i świadczy o samodzielności badawczej.

IV. BIBLIOGRAFIA (ss.230-242)

Bibliografia obejmuje 168 pozycji, chociaż spis obejmuje 176 źródeł. Różnica wynika z powtórzenia kilku tytułów. Np. pozycje 16 i 18, 37,38 i 39, 41 i 42, 44 i 45, 52 i 53 oraz 82 i 83.

W Bibliografii wyodrębniono: książki (36 pozycji), artykuły (53), opracowania i raporty (17), akty prawne (26), orzeczenia (19), inne (17). Autor wykorzystał w pracy podstawową literaturę przedmiotu, powołując ją prawidłowo w tekście lub w odsyłaczach.

Uwagi krytyczne należy odnieść do wykazu aktów prawnych. Zgodnie z podstawową zasadą warsztatu naukowego akty prawne wymienia się wg hierarchii i dat (od najwcześniejszych). Autor, ustawy i rozporządzenia zestawia wg niejasnego kryterium, tzn. nie wg dat. Ponadto nie zawsze podaje pełną informację o ustawie (brak daty uchwalenia) np. w poz. 150 i 151.

Za uchybienie należy także uznać podanie danych o publikacji tekstu pierwotnego ustawy, a nie jej tekstu jednolitego. W wykazie (oraz tekście) brak także ustaw nowelizujących kluczowe dla tematu pracy akty prawne o otwartych funduszach emerytalnych, systemie ubezpieczenia społecznego oraz o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Także w spisie orzecznictwa nie zachowano właściwej ich chronologii. Z obowiązku recenzenta wskazuję także na usterki w redakcji odsyłaczy. Np. błędy w nazwiskach autorów: zamiast J. Piotrowski jest J.Piotrowska (s.30), zamiast Z.Kubot jest Z.Kubota (s.37), wielokrotne powtarzanie pełnej informacji o źródle, zamiast stosowanie ogólnie przyjętych w literaturze naukowej skróconych form. Razi także powoływanie publikacji aktów prawnych w „formie internetowej” (Dz.U. 197.139.934).

V. SUMMARY OF THE DOCTORAL DISSERTATION (ss. 244-245)

Ostatnią częścią pracy, ale nieujęta w Spisie treści jest streszczenie rozprawy w jęz. angielskim. Ma ono zwięzłą i syntetyczną treść, która oddaje istotę problemów poruszanych w tytułowej dysertacji.

KONKLUZJE

Mgr Daniel Szalkiewicz wykazał się rozległą wiedzą teoretyczną z zakresu prawa ubezpieczenia emerytalnego. Trafny wybór tematu dysertacji oraz przeprowadzona analiza szczegółowych problemów związanych z wpłatami, wypłatą i podziałem środków zgromadzonych w II filarze systemu emerytalnego potwierdzają samodzielność Autora w prowadzeniu badań naukowych, a tym samym dowodzą, że spełnia On warunki konieczne do ubiegania się o stopień naukowy doktora. Doktorant wykazał umiejętność krytycznej interpretacji przepisów prawnych, posługiwania się naukowymi metodami badawczymi oraz formułowania wniosków de lege ferenda. Podjęte problemy analizował dociekliwie i rzetelnie, a formułowane wnioski stanowią oryginalne rozwiązania.

Recenzowana praca pod względem merytorycznym, metodologicznym i warsztatowym spełnia wymogi stawiane dysertacjom doktorskim. Stanowi krytyczną analizę funkcjonowania segmentu kapitałowego w ubezpieczeniach społecznych, rozszerza i pogłębia wiedzę na temat skutków zmiany metody finansowania emerytur i istoty przejścia do systemu zdefiniowanej składki, potwierdza predyspozycje Autora do prowadzenia samodzielnej pracy naukowej. Zatem zgodnie z art. 13 ust.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i trybie naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.jedn. Dz.U. z 2017, poz.1789) oraz art. 175 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U, z 2018, poz.1669) może być podstawą dopuszczenia do publicznej obrony, po spełnieniu przez Doktoranta innych wymogów określonych prawem.